

Studiu lingvistic asupra exprimării noțiunii de posesie în limba română (cu privire specială asupra morfosintaxei)

Mihaela SECRIERU*

Keywords: *notion of possession; Romanian language; syntactical functions; unary structures; binary structures; ternary structures*

1. Introducere

O noțiune ontologică poate fi surprinsă într-o limbă naturală printr-o pluralitate de mijloace lexical-semantice și implicit sintactice. «posesia», ca noțiune, este o universalie onto-semantică, deși un concept artefact în raport cu naturaliiile, de aceea studierea ei din perspectiva limbii în general și a limbii române, în special, este una care poate aduce informații sistemice despre exprimarea nivelară a acesteia și despre limitele sau extensiile sale cele mai subtile. Abordarea noțiunii de posesie¹ trebuie făcută plecând de la inventarul lexical și morfematic, ajungându-se la morfologia posesiei, ca suport al sintaxei pentru ca apoi să se infereze implicațiile structurale ale acesteia la nivelul contextelor. Această strategie de abordare permite exhaustivitatea inventarierii mijloacelor de actualizare a posesiei. Totuși de unde vine această universalitate conceptuală gramaticalizată prin forme și structuri? Răspunsul este simplu în raport cu următoarea constatare de filozofia gramaticii și a ontologiei de substrat. Există doar două entități gramaticale, obiectul și persoana, iar între aceste entități pot exista doar trei tipuri de relații ontologice:

---

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România (msecrieru@yahoo.com).

¹ Preocupările privind noțiunea de posesie în gramatica limbii române sunt mai evidente după apariția GALR, 2005, ed. a doua, 2008, așa cum se vede și din *Buletinul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București*, nr. 2 (iulie–decembrie) 2008, unde la pag. 3–4 este menționat Proiectul *Cercetarea limbii române din perspectivă tipologică (morfologie, morfosintaxă și sintaxă)*; perioada: noiembrie 2008–decembrie 2011. Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan: „Proiectul își propune să urmărească modul cum „răspunde” limba română la diverșii parametri tipologici, diferențiind între: (a) parametri de structură/ de organizare lingvistică (de exemplu: marcarea actanțială, clitice pronominale, articol, analitic vs sintetic, parametrul subiectului nul, parametrul auxiliarelor, parametrul topicii: ordinea S-V sau V-S; ordinea adjectivului, ordinea determinanților etc.) și (b) parametri substanțiali, care privesc categorii semantice și corelarea lor cu fapte de structură (de exemplu: parametrul animatului, *al posesiei*, [sublinierea noastră, Mihaela Secrieru] al determinării, al cauzativului etc.)”. (<https://www.lingv.ro/Buletin%202022%20cu%20rezumate.pdf>) Problematika a fost abordată într-o primă variantă de Dana Niculescu în lucrarea sa de doctorat publicată în 2008 sub titlul *Mijloace lingvistice de exprimare a posesiei în limba română*.

- I – persoană – persoană
- II – obiect – obiect
- III – persoană – obiect

Aceste relații ontologice binare pot fi traduse morfologic și sintactic prin sensuri de atribuire, clasificare, cuantificare numerică, posesie ș.a. Referindu-ne la posesie vom putea observa că aceasta presupune implicarea unei subcondiții semantice de tip rol tematic: posesor și posedat. Dacă rescriem relațiile de mai sus cu aplicarea acestei condiții vom avea următorul cadru alethic al posesiei:

- I' – persoană posesor – persoană posedată
- II' – obiect posesor – obiect posedat
- III' – persoană posesor – obiect posedat

Prezumând că toate nivelele limbii tind și pot să exprime ideea de posesie prin mijloacele lor specifice, prezumăm implicit că se poate face și o sistematizare a actualizărilor din limbă și că tot implicit se poate deriva și o clasificare acolo unde la un anumit nivel există mai multe forme de exprimare a posesiei, fapte pe care le vom documenta în studiul de față.

2. Clasificări și criterii de clasificare gramaticale

În identificarea și discriminarea formelor și conținuturilor care ne interesează singura metodă proprie de investigare este observarea empirică și singura tehnică lingvistică este opoziția formală. Realizările gramaticale ale posesiei pe care le avem în vedere sunt clasificabile *a priori*, în virtutea evidențelor oferite de lexic și de morfologie, în structuri unare, structuri binare, structuri ternare și/sau structuri propoziționale. Observăm mai întâi că după criteriul nivelului limbii avem realizări morfematic-lexicale, unare, care țin de structura cuvântului și realizări gramaticale, morfologice și sintactice, unare, binare sau ternare, care țin de celelalte nivele ale limbii. Această primă clasificare morfologică și structurală permite și o supraclasificare sintetică de tipul: posesie verbală, posesie nominală, eventual posesie adjectivală.

2.1. Realizările unare ale posesiei

Inventarul acestor structuri este compus din:

- 2.1.1. *Structurile unare inframorfologice*
- 2.1.2. *Structurile unare morfologice*
  - 2.1.2.1. *Posesia unară verbală*
  - 2.1.2.2. *Posesia unară nominală*
  - 2.1.2.3. *Structurile unare articol posesiv – pronume posesiv*

Descrierea lor surprinde distincțiile structurale din interiorul clasei:

- 2.1.1. *Structurile unare inframorfologice*

Realizările morfo-lexicale ale posesiei sunt expresii ale posesiei nominale și sunt reprezentate de structuri în care posesia este aglutinată la nivelul structurii morfematice a cuvintelor, ca în situația patronimicelor:

[1] Aanei < a + Anei G. < Ana N./

Aceste realizări nu au valoare sintactică, deși *stricto sensu* ele s-au format ca atribute substantivale genitivale ale unor cuvinte acum *in absentia*, în interiorul lor cristalizându-se formal această subfuncție sintactică.

2.1.2. Structurile unare morfologice

Încadrăm aici realizările unare ale posesiei care sunt reprezentate la nivel lexical și morfosintactic de verbul *a avea* și sinonimele sale și de substantivul *avere* și sinonimele sale.

2.1.2.1. Posesia unară verbală

Realizările unare ale posesiei sunt reprezentate la nivel lexical și morfosintactic în primul rând prin posesia verbală, respectiv verbul *a avea*. Structurile posesive cu verbul *a avea* (lat. *habere*) sunt augmentate prin polisemantism care trimite la verbale cu denotații parțial sinonime și echivalentele lui semantice cu sau fără conotații: *a posedă*, ($\pm$ conotativul *a silui*), *a deține* ($\pm$ conotativul *a controla*), *a își apropria* ($\pm$ conotativele *a fura*, *a-și însuși*), *a aparține* ($\pm$ conotativul *a fi tutelat*), *a stăpâni* ($\pm$ conotativul *a domina*) (cf. DEX, s.v.). Aceste realizări pot fi considerate realizări 1:1 din punct de vedere lexicosemantic vs morfo-sintactic, pentru că verbele la moduri personale au calitatea de predicat verbal și sunt autonome morfosintactic, iar verbele la moduri nepersonale nu pun probleme de interogare morfosintactică. Totuși posesia nu se realizează doar prin verb, ci prin întregul context semantico-sintactic, ceea ce face ca această clasificare unară *solo verbum* să se fragilizeze privind substanța posesiei, cf.

[2] Eu *am* o carte rară. > *a deține*, *a aparține*,

[3] Eu *posed* o carte rară. > *a stăpâni*

[4] În mână *am* o carte. > *a ține*

[5] *Mi-am apropiat* o carte rară. > *a achiziționa*, *a se însuși*, $\pm$ *a fura*, *a cumpăra*

[6] El *avea* barbă. Ea *avea* rochie. > *a purta*

[7] Volumul *are* o bibliografie bogată. Segmentul *are* doi centimetri. > *este dotat cu...*, *este compus din*

[8] *Are* un premiu de la mine! > *a câștiga*, *a câpăta*, *a obține*

[9] *Mă am* bine, rău, drag cu toți. *N-are* decât. *N-are* ce face. *Nu are* rușine/ margini/ limită. > perifrază și expresii

[10] *Am* o sete și o foame fantastice (Mi-e foame și mie sete.), *Are* șapte ani. (*Este* în etate e șapte ani > *habeo pro sum*²)

[11] *Are* o boală rară. > *a suferi*

[12] *N-are* să vină. > *nu va veni*

² Transformarea *sum pro habeo* [verbul *a fi* folosit pentru sensul și verbul *a avea*] este reversibilă ca *habeo pro sum*, de unde ambele forme, unele mai naturale în alte limbi: fr. *J'ai faim*. ad litteram = Eu *am* foame.

Aceasta este o paradigmă dinamică, de proces a posesiei. Sintaxa posesiei verbale este predicativă pentru modurile personale și nepredicativă pentru modurile nepersonale cu excepțiile știute.

2.1.2.2. Posesia unară nominală

O paradigmă unară, dar statică, o reprezintă nominalele derivate sau nu de la verbele de posesie: *a avea – avere, avuție, avut, a poseda – posesie, posedare, posesor, a deține – deținere, deținător, deținut*, ideea de posesie diluându-se contextual progresiv și în situația acestor nominale.

[13] El *are* o *avere* colosală.

[14] El este *deținut* la o închisoare federală.

Sintaxa posesiei este cea de complement intern, pentru exemplul [13] și de cumul de funcții sintactice pentru exemplul [14], dar numele și adjectivul pot ocupa toate pozițiile sintactice din paradigmele lor sintactice fără excepții.

2.1.2.3. Structurile unare articol posesiv – pronume posesiv

Aceste structuri analitice cuprind în structura lor relația obiect posedat + persoană-posesor, *infra* exemplul [15], ori persoană-posedată + persoană-posesor, *infra* exemplul [15']:

[15] *A mea* este mai interesantă.

[15'] *A mea* este mai tânără.

În fiecare din exemplele date, articolul-pronume *a* necesită o decodare venită dintr-un context anterior, în exemplul [15] poate fi numele [*povestea*], în exemplu [15'] poate fi numele [*fiica*], altfel acești *a* rămân cu un referent hipocodificat și echivoc.

Pronumele posesiv are paradigmă pură completă, dar și dublată de unele forme ale pronumelor personale, cf.:

[16] m./ f. + sg./ pl.

meu/mea,

mei/mele

tău/ta,

tăi/tale

său/sa,

săi/sale, lângă care sunt atrase și pronumele personal *ei, dinsei/lui, dânsului*

noștri/noastre,

voștri/voastre,

săi/sale în care este atras și pronumele personal *lor, dânselor, dânsilor*

Marca absolută a posesiei este articolul posesiv, respectiv articolele *a, al³, ai, ale*, deși în decodarea posesiei nu trebuie să ometem întărirea acestora prin formele pronumelui posesiv, relația dintre ele fiind una redundantă, aproape tautologică.

³ D. Irimia consideră că „morfemul *al* realizează sensul de determinare din perspectiva sensurilor de ‘posesie’, ‘apartenență’, proprii cazului genitiv sau pronumelui posesiv, realizează această funcție de morfem al determinării, când substantivul în genitiv precede substantivul ventru al sintagmei” (1997: 59).

Aceste realizări analitice, de tipul *a mea, al meu* etc. sunt de fapt, cum am afirmat și mai sus, cumule morfologice, dat fiind, pe de o parte, valoarea de substituit de tip pronominal a articolelor posesive genitivale⁴ și, pe de altă parte, întreaga valoare de substituit de tip pronominal a sintagmei din care fac parte. Din punct de vedere sintactic, posesia se poate asocia subiectului, cf. exemplele *supra* [15] și [15'], dar și tuturor celorlalte funcții sintactice cazuale nominale, cu sau fără prepoziții, atribut, complement, circumstanțial etc.

2.2. Realizările binare ale posesiei

În această subclasă taxinomică se încadrează în principal posesia nominală, structurată binar prin concatenarea a două nume: nume - nume în genitiv, cu subtipurile, nume - pronume în genitiv, pronume-pronume în genitiv, nume - numeral, precum și prin posesia adjectivală exprimată prin nume și adjectivele pronominale posesive ale numelor.

Clasificarea in extenso indică un tablou cuprinzător de situații:

- 2.2.1. *Structuri binare nume + nume în genitiv*
- 2.2.2. *Structuri binare nume + pronume în genitiv*
  - 2.2.2.1 *Structuri binare nume – pronume personal*
  - 2.2.2.2. *Structuri binare nume – pronume demonstrativ*
  - 2.2.2.3. *Structuri binare nume – pronume nehotărât*
  - 2.2.3.4. *Structuri binare nume – pronume interogativ*
  - 2.2.3.5. *Structuri binare nume – pronume relativ*
  - 2.2.2.6. *Structuri binare nume – pronume negativ*
  - 2.2.2.7. *Structuri binare nume – „genitivul propozițional”*
- 2.2.3. *Structuri binare pronume – pronume*
- 2.2.4. *Structuri binare nume – numeral*
  - 2.2.4.1. *Structuri binare nume – numeral cardinal*
  - 2.2.4.2. *Structuri binare nume – numeral ordinal*
- 2.2.5. *Structuri binare pronume – adjectiv pronominal*
  - 2.2.5.1. *Structuri binare pronume – adjectiv pronominal posesiv*

A posteriori pot interveni taxinomialii superioare pe care le vom inventaria.

2.2.1. *Structuri binare nume – nume în genitiv*

Este forma binară prototipică care servește drept model pentru toate celelalte structuri binare morfologice ale exprimării posesiei, deoarece numele generic prin care se exprimă posesia poate fi înlocuit prin substitutele sau alovariantele sale. Exemplul următor, [17], conține marcarea genitivului prin articolul cumul, pronume-morfem-articol, dat fiind interpunerea altei părți lexico-gramaticale între cele două nume, dar exemplele cele mai frecvente sunt în proximitatea imediată

[17] „Privite de pe terenul problematizării a „ceea ce este”, *calitatea* de lucru *a semnelui* împiedică constituirea lui ca obiect epistemic autonom, *ordinea existenței*, *a gândirii și a rostirii* fac una, nu sunt despărțite” (*Semiologia*, Wikipedia, 06/02/2018).

⁴ Faptul că ceea ce este considerat articol posesiv genitival este interpretabil și ca pronume a fost discutat frecvent în lingvistica românească.

Din punctul de vedere al sintaxei structurii prototipice, aceste nume în genitivul posesiei, fie aflate proximal, fie distal, sunt toate atribute substantivale. Nu ne interesează deloc sintaxa regentului, fiindcă nu calitatea lui sintactică ci calitatea lui morfologică generează calitatea sintactică a regentului. Ele sunt expresia înfășurată a posesiei nominale genitivale, expresia ei desfășurată interesând sintaxa structurilor ternare, cf. atributul genitival direct din exemplul de mai sus „calitatea de lucru a semnului” va trece la atributul genitival mediat prin verbul *a fi*: calitatea de lucru este a semnului.

2.2.2. Structuri binare nume – pronume în genitiv

Aceste structuri sunt expresia binară a posesiei nominale. Există tot atâtea structuri câte pronume, personal, nehotărât, demonstrativ, interogativ și relativ etc., se pot concatena cu numele, eventual precedate de articolele posesive genitivale, în vederea exprimării posesiei. Fiecare dintre ele pot prezenta anumite particularități.

2.2.2.1 Structur binare nume – pronume personal

Pronumele personal poate exprima posesia în cazul G m./ f. + sg./ pl. la toate persoanele având o paradigmă mixtă, tonă și atonă, dar completă, fapt demonstrat de D. Irimia (1997: 103-104) și reiterat prin considerații suplimentare de M. Secrieru (2007: 43) ș.a. Formele atone ale pronumelui personal în cazul G. au fost greșit asociate, din cauza omonimiei cazuale, cu cele în D., dar dezambiguizarea genitivului se poate face prin testul alăturării prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale specifice cazului genitiv pronomelor care par a fi posesive: *asupra, contra, împotriva, de jur împrejurul, în fața, în spatele + mea, meu, ta, etc.*, cf. *asupra mea – asupra-mi, în jurul tău – în juru-ți*, și dublarea acestor structuri obținute prin structuri naturale care circulă în limbă, construite după același tipar, dar cu forme atone în care recunoaștem ușor pronumele personale atone, ceea ce demonstrează că structuri precum *mâna-mi, băiatu-ți* pot fi considerate expresii nu ale dativului posesiv, ci ale genitivului posesiv. Redăm paradigma completă a formelor pronomelor personale după D. Irimia, care consideră că și ceea ce este asociat îndeobște pronumelui posesiv este expresia tonă tot a pronomelor personale, punct de vedere cu care înclinăm să fim de acord:

„Persoana I	Persoana a II-a	Persoana a III-a
Singular plural	Singular plural	Singular plural
G. meu, -mi, nostru, -ne	tău, -ți, vostru, -vă,	lui, ei, -i, lor, le”
(1997: 104).		

[18] Pământul *din jurul casei/ din juru-i* le aparține.

[19] Pământul *din fața casei/ din fața-i* le aparține.

Din punct de vedere sintactic, posesia se asociază funcției de atribut pronominal, dar ca și în situația pronomelor posesive, ba chiar mult mai deplin, dat fiind productivitatea compatibilităților formale, posesia se poate asocia tuturor funcțiilor sintactice cazuale nominale.

2.2.2.2. Structuri binare nume – pronume demonstrativ

Această structură o ilustrăm prin exemplul:

[20] „Război până la moarte împotriva bogătaşilor și ajutoarelor acestora, intelectualilor burghezi... ei trebuie striviți la prima abatere... într-un loc să fie puși după gratii... în altul să fie puși să curețe latrine... în altul împușcați pe loc... cu cât mai multă varietate, cu atât mai bogată va fi experiența comunistă” (Ioan Greceanu, 2 *citate din Vladimir Ilici Ulianov (Lenin)*).

Sintaxa posesiei pronominale, exprimată morfologic prin structura binară nume + pronume demonstrativ: „împotriva ... ajutoarelor acestora”, este cea de atribut pronominal.

2.2.2.3. Structuri binare nume – pronume nehotărât

Această structură o ilustrăm prin exemplul:

[21] „În școala primară aproximativ toate problemele de matematică începeau cu doi bicicliști care plecau din două localități, iar noi trebuim să calculăm când se întâlnesc ținând cont de viteza fiecăruia.”

Sintaxa posesiei pronominale, exprimată morfologic la nivelul structurii binare nume + pronume nehotărât „viteza fiecăruia”, este cea de atribut pronominal.

2.2.3.4. Structuri binare nume + pronume interogativ

[22] Colecția căruia este mai valoroasă?

Sintaxa posesiei pronominale este cea de atribut pronominal.

2.2.3.5. Structuri binare nume – pronume relativ

Avem aici în vedere un exemplu curent, de tipul:

[23] „El este omul în a cărui muzică regăsim întunecimi, umbre, dureri, chiar sunete ciudate ale unor coșmaruri shakespeariene” (Cristian Pătrășconiu, <http://www.lapunkt.ro>).

Sintaxa posesiei pronominale, exprimată morfologic la nivelul structurii binare nume + pronume relativ omul în a cărui muzică” este tot de atribut pronominal.

2.2.2.6. Structuri binare nume – pronume negativ

Exemplele cu această structură sunt foarte puțin productive, rare de-a dreptul. Aducem aici un exemplu din media virtuală.

[24] „Imediat a venit Brateș care m-a întrebat: "Tu ești reprezentantul poporului?" Nu mă simțeam reprezentantul nimănui dar am răspuns da și uite așa, am fost dus în studioul patru, de fapt în fața lui, pînă cînd au sosit vedetele” (Cristian Sima, *Marea Spovedanie* 8).

Sintaxa posesiei pronominale, exprimată morfologic la nivelul structurii binare nume + pronume negativ „reprezentantul nimănui”, este cea de atribut pronominal.

2.2.2.7. Structuri binare nume – „genitivul propozițional”

Există posibilitatea în limba română ca genitivul nominal al posesiei să fie extins la forma unei propoziții, așa ca în exemplul de mai jos, fapt ce mărește conținutul denotativ al genitivului cu realizarea pe care noi am numi-o „genitivul propozițional”, ca în exemplul de mai jos:

[25] Nu voi uita emoția /a /ceea ce am trăit în copilărie. /

Există evident posibilitatea atragerii morfemului posesiei și a unei părți din pronumele relativ compus în regentă, dar existența pronumelui relativ compus cu valoare unitară nu este controversată, fapt ce întărește interpretarea noastră. Propoziția poate fi contrasă într-un nume în genitiv: **emoția trăirilor copilăriei* sau un pronume **emoția aceloră trăite*, de aceea o încadrăm în acest mare subtip. Sintaxa posesiei propoziționale este de tip atributiv.

2.2.3. Structuri binare pronume – pronume

Înregistrăm aici și aceste realizări care pun în relație de posesie două tipuri de pronume nehotărâte, demonstrative, posesive, relative ș.a., fie în cazul genitiv, fie în acuzativ, caz în care posesia se contaminează cu ideea de partiție, ca în exemplele de tipul:

[26] toate ale acestuia/ ale mele /ale oricăreia/ ale niciuneia ș.a.

[27] ale tale dintre toate

[28] a/ niciuna/ -eia din ale mele/ ale tale/ etc.

[29] ale/ căreia din ale mele/ ale tale/ ale noastre etc.

Sintaxa posesiei pentru aceste structuri binare rămâne în sfera atributivă, fiind cea de atribut pronominal

2.2.4. Structuri binare nume – numeral

Numeralul participă și poate exprima ideea de posesie în cazul genitiv, dar și în acuzativ cu prepoziția *cu* cf. *Capra cu trei iezi*, unde *cu* marchează apartenența sau posesia sau sintagmatic de *de* urmat de numeral adjectival: *băiat de zece ani*. Prototipul la care ne referim este cel mai productiv.

2.2.4.1. Structuri binare nume – numeral cardinal

Aceste structuri pot fi realizate doar cu marcaj prepozițional:

[30] Părerile *a trei* (dintre ei) erau diferite.

[31] Părerile *celor trei* erau diferite.

Sintaxa posesiei pentru aceste structuri binare rămâne în sfera atributivă.

2.2.4.2. Structuri binare nume – numeral ordinal

Aceste structuri pot fi realizate tot doar cu marcaj prepozițional:

[32] Părerile *celui de-al doilea* era diferită.

Sintaxa numeralului cardinal și acelu ordinal este de tip atributiv.

2.2.5. Structuri binare pronume – adjectiv pronominal

Este expresia posesiei adjectivale și poate fi exprimată exclusiv prin adjectivul pronominal posesiv, celelalte adjective pronominale putând intra în sintagma posesiei doar în structuri ternare de tipul nume + adjectiv pronominal-nume, în orice topică: *cartea acestei fete/ cartea fetei acesteia*, cf. infra 1.3.2.

2.2.5.1. Structuri binare pronume – adjectiv pronominal posesiv

Acest exemplu ar putea fi considerat o realizare unară, dar adjectivul pronominal nu există decât în raport cu numele pe care îl determină, altfel ar fi pronume.

[33] „Ei îi datorez interesul meu pentru cultură, și îi datorez chiar și scrierea de față” (Iuliana Nistoroia, *Mămică de două fete*).

Sintaxa posesiei pentru aceste structuri binare este de atribut adjectival.

2.3. Realizările ternare ale posesiei

Există mai multe astfel de structuri ternare care conțin ideea de posesie la nivelul conținutului lor denotativ, categorial și funcțional, varietatea și cantitatea lor fiind relativ bogate:

2.3.1. Structuri ternare nume – pronume reflexiv – nume

2.3.2. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal – nume

2.3.2.1. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal posesiv – nume

2.3.2.2. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal demonstrativ – nume

2.3.2.3. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal nehotărât – nume

2.3.2.4. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal interogativ – nume

2.3.2.5. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal relativ – nume

2.3.2.6. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal negativ – nume

2.3.2.7. Structuri ternare nume – adjectiv pronominal nehotărât – nume

2.3.3. Structuri ternare cu dublu statut, morfologic și propozițional

2.3.4. Structuri ternare absconse

2.3.5. Structuri ternare încriptate

Descrierea exemplificativă de mai jos surprinde mai multe aspecte structurale și de conținut.

2.3.1. Structuri ternare nume – pronume reflexiv – nume

O primă structură ternară la care ne vom referi este cea în care apare pronumele reflexiv în așa zisul și mai vechiul „dativ posesiv”. Observația noastră este întărită de opinia similară exprimată și de Marina Rădulescu Sala Faptul că uneori pentru exprimarea propriului conținut funcțional o parte de vorbire are nevoie de o bază morfologică și semantico-sintactică a fost avansat de noi înainte de anul apariției GALR (M. Secieru, 2000: 26-88). situație care este proprie și acestei structuri denumite de autoarea amintită drept „complement posesiv” (2005, II: 441). Situația pronumelui reflexiv se individualizează și prin aceea că acesta are forme specifice doar cazurilor D și Ac. și ca în situația pronomelor personale referitor la pronumele reflexiv nu intervine adjectivarea pronominală. Dintre toate formele

proprii, tone și atone de dativ *sieși, își/și-, -și*, și acuzativ, *pe sine se, s-*, sunt atrase în exprimarea posesiei doar formele de dativ:

[34] El *și*-a luat haina și a plecat.

[35] El *își* luă haina și plecă.

Totuși pentru respectarea legii necontradicției, trebuie să observăm identitatea de forme dintre *și* datival reflexiv pentru persoana a III-a singular și plural și toate celelalte forme dativale considerate forme ale pronumelor personale *mi-, ți, își, îmi, îți, ne vă*, care sunt și ele în egală măsură posesive contextual, cf.:

[36] Eu *mi*-am luat haina și am plecat.

[37] Eu *îmi* iau haina și plec.

[38] Tu *ți*-ai luat haina și ai plecat.

[39] Tu *îți* iei haina și pleci.

Această constatare ne obligă să atragem în paradigma declinațională a pronumelor personale la genitiv nu numai formele *meu, tău*, așa cum am admis supra. 1.2.3.1., ci trebuie să atragem și formele atone *mi-, -ți, -ne, vă-, v-*, alături de *lui, ei, i, lor, le, li*, ci și pe pronumele reflexive *își, și-* în dativ, alături de pronumele personale *îmi, -mi, îți, -ți* etc. O astfel de inferență este logică și trebuie acceptată fără rezerve, dat fiind aceste argumente suplimentare.

Din punct de vedere sintactic, avem o asociere a conținutului denotativ al posesiei cu cea a funcțiilor sintactice de atribut pronominal.

2.3.2. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal – nume

Posesia poate fi exprimată chiar dacă pronumele își schimbă clasa gramaticală prin conversiune și trece contextual în cea adjectivală. Structural nu mai putem vorbi de structuri binare, ci de structuri ternare. Sintaxa structurilor ternare este un domeniu puțin exploatat în lingvistica românească, actualizarea funcțiilor sintactice oprindu-se la modelul binar, chiar dacă evidențele arată că există temeuri și pentru această nouă abordare. Structurile ternare sunt asociate intens cu propoziția, această translare ori salt în alt registru interpretativ salvând practic dogma că funcția sintactică este o realitate binară, și că orice trece de marginile ei trebuie să aparțină automat altui tip de unitate sintactică.

2.3.2.1. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal posesiv – nume

Spre deosebire de structurile pe care le-am înregistrat sub 1.2.5. și care sunt binare, acestea de sub 1.3.2. sunt ternare prin aceea că adjectivul pronominal care indică posesia însoțește alt nume, cf. infra. exemplele [40] – [45]. Evident acestea pot fi reduse la structurile binare constitutive, dar tratarea lor împreună este un mod de interpretare sintactică ce ține de sintaxa structurilor ternare.

2.3.2.2. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal demonstrativ - nume

[40] Cartea acestei fete este nouă.

2.3.2.3. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal nehotărât - nume

[41] Cartea oricărei fete este nouă.

2.3.2.4. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal interogativ - nume

[42] Cartea cărei fete s-a pierdut?

2.3.2.5. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal relativ - nume

[43] Nu știu/ a cărei fete carte s-a pierdut./

2.3.2.6. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal negativ - nume

[44] Cartea niciunei fete nu este nouă.

2.3.2.7. Structuri ternare nume + adjectiv pronominal nehotărât - nume

[45] Cartea vreunei fete nu este nouă?

Sintaxa posesiei pentru structurile de sub 1.3.2 este una de tip atributiv, dacă privim binar, dar structura ternară deschide posibilitatea interpretării la nivelul gramaticii tradiționale pentru prima dată a funcției sintactice a sintagmei ca unitate sintactică, această funcție fiind una de tip atributiv, eventual un atribut dezvoltat, ori complex, care este alcătuit din două subfuncții sintactice.

2.3.3. Structuri ternare cu dublu statut, morfologic și propozițional

Încadrăm aici mai multe structuri care par a fi propoziționale, dar de fapt ele sunt în principal ternare și secundar pot fi descrise drept propoziționale. Deși propoziționalitatea poate fi interpretată drept preempțiune asupra caracterului ternar, această caracteristică nu este relevantă, ci faptul că este termen într-o structură ternară este acum pertinent.

2.3.3. Structuri ternare propoziție – verb – propoziție

Această structură seamănă cu structura ternară clasică: subiect – verb copulativ - nume predicativ, care este alcătuită și ea dintr-un miez morfologic, fiind o dovadă a unei regularități structurale.

[46] Cine cultivă mere are ce vinde.

Sintaxa acestei structuri este compozită, dar verbul *a avea* ca miez structural este predicat verbal.

2.3.4. Structuri ternare absconse

Structurile posesive ternare pe care le înregistrăm aici sunt cele în care posesia este mediată, prin structuri sintactice construite cu un verbele *a fi* sau *a avea* în raport de transalare *sum pro habeo/ habeo pro sum*. Acestea sunt mai totdeauna structuri izosemantice, dar nu și izosintactice cu alte tipuri de structuri, dar care au la nivelul structurii de adâncime structuri de gândire comune cu verbul *a fi* sau *a avea*, mai mult sau mai puțin transparente. Cf. infra exemplele de tipul:

[47] *Eu am o casă. vs*

[48] *Casa este a mea,*

[49] *Ion este cumnat cu Mihai. vs*

[50] *Ion îl are drept cumnat pe Mihai.*

În exemplele ultime [49] și [50] implicatura este [Ion *are* un cumnat pe care îl cheamă Mihai]. Ele urmăresc fiecare aceeași logică.

Sintaxa posesiei este doar la nivelul conținutului denotativ și nu la nivelul conținutului funcțional.

2.3.5. Structuri ternare încriptate

O construcție sintactică ternară inedită de posesie absconsă sau încriptată este cea din exemplul următor:

[51] *A venit un om cu barbă*

Structura de la suprafață provine din structurile primare dublu încriptate:

Nivelul I. |A venit un om.| + |Omul *avea* barbă. |

unde |Omul *avea* barbă. | provine din

Nivelul II. |Omul exista| + |Omul *avea* trăsătura intrinsecă opozitivă și distinctivă că „*avea barbă*”|

Din punct de vedere sintactic, în structurile ternare conținutul denotativ al posesiei este abscons sub funcțiile sintactice de atribut substantival mediat și de cumul de funcții sintactice.

3. Concluzii

Studiul de față surprinde în mod exhaustiv exprimarea noțiunii de posesie în limba română. Toate nivelele limbii prezintă structuri ale posesiei, de aceea putem afirma că limba accesează intens principiul exhaustivității mijloacelor de exprimare a unei noțiuni semiotice. În studiul de față am identificat și inventariat un număr de 12 invariante structurale, două unare, cinci binare și cinci ternare, și un număr de 20 variante ale invariantelor, trei unare, zece binare și șapte ternare. Observăm în legătură cu aceste 32 de situații concretizate prin 52 de exemple, în primul rând creșterea gradului de complexitate structurală de la structuri asintactice, *in praesentia*, cum ar fi unele patronime, la structurile unare reprezentate prin verbul etalon *a avea*, și prin numele derivat *avere*, precum și prin formele cazuale ale pronumelui posesiv, dar observăm că cele mai productive sunt structurile binare, combinațiile structurale binare axându-se pe invarianta nume – nume, prin nume înțelegând aici și toate substitutele acestuia. Structurile ternare cele mai complexe din punct de vedere structural au și ele o frecvență considerabilă în limba română, unele conținând încriptată ideea de posesie la nivelul structurii de adâncime. Studiul relevă și funcția sintactică a sintagmei posesive, în legătură cu care am constatat că, la nivelul sintaxei structurilor care exprimă posesia, toate funcțiile sintactice sunt accesate, cu precădere atributul, dar tipul funcțiilor cum era de așteptat depinde de natura morfologică a termenului care exprimă posesia și a termenului cu care se concatenează în context.

Izvoare

- Greceanu, Ioan, *2 citate din Vladimir Ilici Ulianov (Lenin)*: (FB, 03.11.2017)
Pătrășconiu, Cristian, http://www.lapunkt.ro/2017/05/01/interviu-dan-grigore-muzica-este-un-mare-cadou-al-lui-dumnezeu-pentru-oameni/?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=facebook&utm_source=socialnetwork (FB, 11/05/2017).
Sima, Cristian, *Marea Spovedanie* 8 (FB, 4/20/2017).
Wikipedia, *Semiologia* (06/02/2018).
Nistoroiaia, Iuliana, *Mămică de două fete* (FB, 21.04.2017).

Bibliografie

- Academia Română, „Folia Linguistica Bucurestiensia, Buletinul Institutului de Lingvistică «Iorgu Iordan – Al. Rosetti» din București”, nr. 2 (iulie–decembrie 2008), București, Editura Academiei Române, 2009
(<https://www.lingv.ro/Buletin%20%20cu%20rezumate.pdf> (09.02.2019)).
DEX 2009: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a doua revăzută, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
GALR 2005: *Gramatica limbii române, II, Enunțul*, București, Editura Academiei Române.
Irimia 1997: D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom.
Niculescu 2008: Dana Niculescu, *Mijloace lingvistice de exprimare a posesiei în limba română*, București, Editura Universității din București.
Sala Rădulescu 2005: Marina Sala Rădulescu, *Complementul posesiv, în Gramatica limbii române, II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române, p. 441–449.
Secieru 2000: Mihaela Secieru, *Elemente de sintaxă sincronică comparată*, Iași, Editura Universitatii.
Secieru 2007: Mihaela Secieru, *Nivelul sintactic al limbii române*, Iași, Editura Sedcom Libris.

Linguistic Study on the Expression of Possession in Romanian with a Special Look at Morphosyntax

This study exhaustively captures the expression of the notion of possession in Romanian. All levels of the language present structures of possession that is why we can assert that the language is intensely accessing the principle of the exhaustiveness of the means of expression of a semiotic notion. There are non syntactic structures *in praesentia*, such as some patronyms, then there are unary structures represented by the standard verb *a avea* (*to have*) and by the name derived rom. *avere* as well as the casual forms of the possessive pronoun, but the most productive are the binary structures, the structural binary combinations focusing on the invariant name – name, by name meaning here also all its substitutes. The ternary structures also have a considerable frequency in Romanian, some containing the idea of possession encrypted at the level of the depth structure. The study also reveals the syntactic function of the possessive syntagma. At the level of the syntax of structures expressing possession, all syntactical functions are accessed, but their type depends on the morphological nature of the term that expresses the possession and the term with which it concurs in the context.